

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

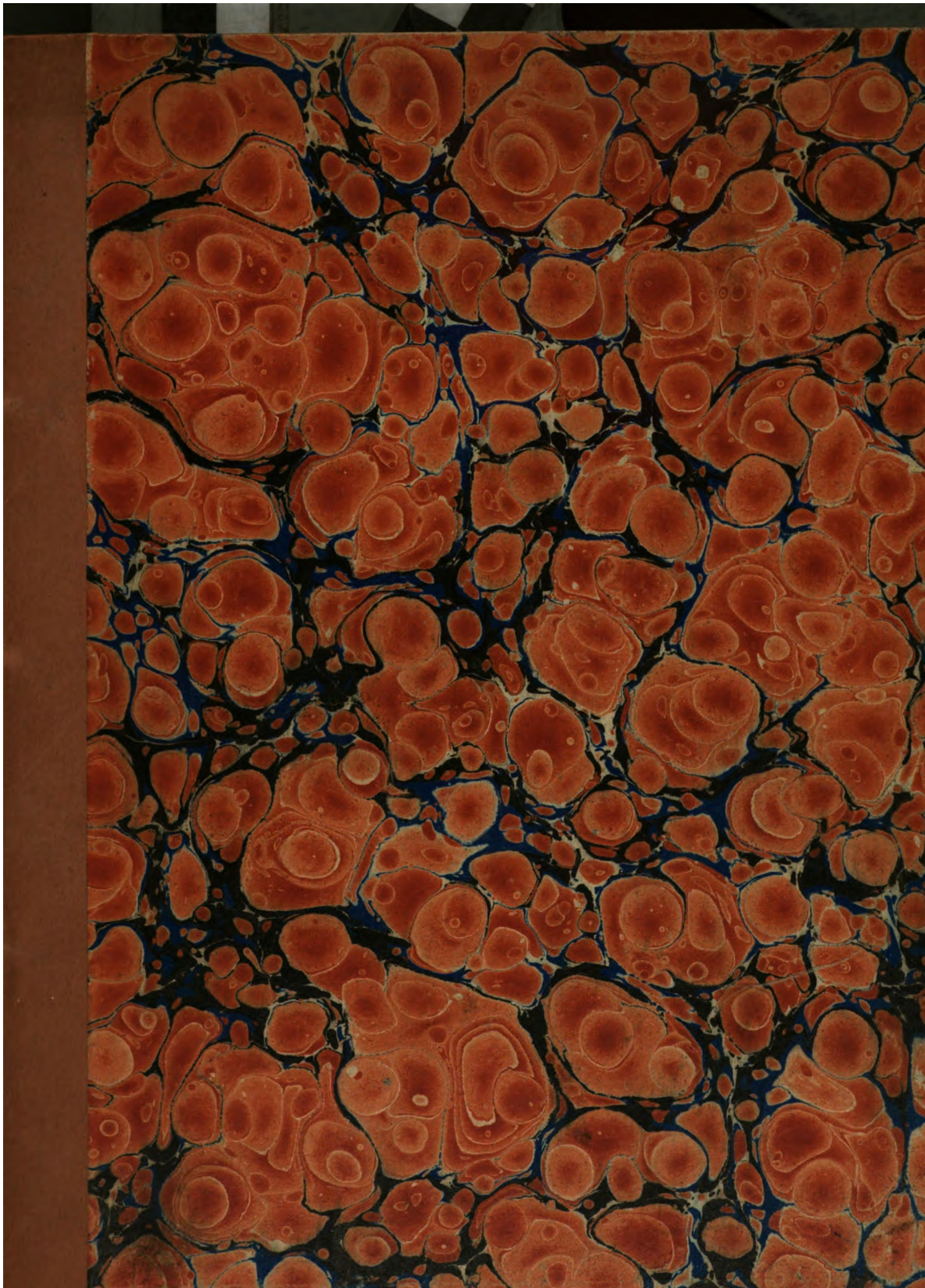
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

7. e. 12⁶

FRANCISCI JOSEPHI MONE

PHILOSOPHIAE DOCTORIS

DE

EMENDANDA RATIONE

GRAMMATICAE GERMANICAE

LIBELLUS.

ACCEDUNT EXCERPTA ALIQUA E CODICIBUS PALATINIS.

Handwritten signature and date

HEIDELBERGAE MDCCCXVI.

APUD A. OSWALDUM IN COMMISSIS.

— πλέονων δέ τοι ἔργον ἀμεινον.

HOMER. II. XII, 412.

J. N. A. A. A.
1817

F. J. MONE LECTURIS S.

Si forte opinere, amice lector, hisce paucissimis pagellis universam grammaticam me tractasse, in irritum spes cadat necesse est, quum rationem tantum et primordia ejus doctrinae illustrare, atque, quantum in me est, emendare in animo sit. Atque primum hoc specimen Etymologiam complectitur, in quo elaborando per plures jam annos me occupatum esse nemo cordatior malam in partem accipiet. Quod attinet ad syntaxin, difficillimam sane ac parum illustratam, nihil addere visum; quandoquidem super eâ parum comperta in promptu etiamnum habeo. — Caeterum conferas tibi velim ad §. 21. Wachteri prolegg. ad Glossar. Sectt. V et VI, qui multa utilius protulit; cujus, nescio quo fato, copiosissimae disputationes mihi demum in manus venerunt, cum istae pagellae typis jam essent impressae.

Quae exhibui excerpta e codicibus jam denuo Palatinis, monente quodam eruditissimo viro, mihiq̄ue admodum caro addidi; neque, quod de illis dicam, habeo, nisi, quod *συναλοιφῆς*, quam dicunt Grammatici, figuram, typis absentibus, exprimere non potuerim. Depingitur autem illa figura, ad quam ipse Otfridus in epist. ad Liutb. Archiep. ap. Schilt. pag. 11, a. lin. 34. attendere nos jubet, in codice nostro duobus punctis, quorum alterum vocali imponitur, alterum subjicitur.

Scrpsi Heidelbergae XV. Cal. Octobr. MDCCCXVI.

P R A E P A R A T I O.

§. 1.

Loquela verbis significat, quae cogitamus. (Die Wortsprache ist der Ausdruck unserer Gedanken durch Worte.)

§. 2.

Ratio definitionis duplex: primum complectitur cogitata, dein verba. Ergo

- 1) in Grammaticâ utrumque spectandum, ut et de cogitatione, et de verbis agatur; sed quum in logicâ de notionibus maxime disseritur, grammaticus in eo elaboret necesse est, ut philosophiae conformem reddat linguae doctrinam: i. e. ut philosophiae grammaticae subsit ratio: quod potissimum in syntaxi.
- 2) Prius de linguâ philosophandum, quam grammatica tractanda.

§. 3.

Quodvis verbum, quum notionem aliquam (Begriff) designat; quae vel sigillatim et simpliciter intelligitur, vel cum aliis ita conjuncta, ut inde enascatur iudicium seu sententia aliqua: ita et in verbis distinguamus oportet, sive ut pro se quaeque singula tractemus, quam doctrinam *Etymologiam* (Wortlehre, Wortforschung) appellamus; sive ut cum aliis conjuncta vocibus sententiam reddant, quam *Syntaxin* (Satzlehre, Wortfügung) grammatici denominant.

PARS PRIOR.
DE ETYMOLOGIA.

SECTIO I.

De verbis generatim.

§. 4.

Sonus vocis humanae (Sprachlaut) omnibus verbis communis; seu simplex, seu cum alio et pluribus conjunctus; quae prior doctrina sonorum loquelaе (*Lautlehre*), haec Syllabica (*Sylbenlehre*),

CAPUT I.

De sonis loquelaе.

§. 5.

Soni duplices: 1) *Vocales*. 2) *Consonantes*.

Nota. Soni et literae distinguuntur, et de his in etymologiâ quidem non agatur oportet; sed quum latino sermone sonus hoc sensu rarius invenitur, literam ponamus, quae cum illo saepe confunditur.

PARTICULA I.

De literis vocalibus.

§. 6.

Vocalis est, quae clarâ voce pronunciat. Sunt vel *simplices*, vel *compositae*.

§. 7.

Simplicium quaedam clariùs, aliae submissâ voce pronunciantur. Illae, quae germanicè *Vollaute* dicuntur, sunt A, O, U; hae, quas

nostrâ linguâ bene distinguimus, duplices sunt, 1) *Umlaute* (malè Diphthongi): ä, ö, ü. 2) *Schwachlaute* (Vocales debiles, si fas est): E, I, quae illis respondent. Saepe Y pro ü et I. —

Nota. 1. Earum omnium leges et regulae, secundum quas in declinationibus, conjugatione etc. imprimis in derivatione vocabulorum invicem commutentur, suo loco disponendae.

Nota. 2. Attamen hîc afferam, quae de vocalibus Umlaute dictis docti disputavere. *Radlofius* in libro, qui inscribitur: *Trefflichkeiten der südteusch. Mundart.* probare conatur, Diphthongos (Umlaute) eâ lege in sermone uti, ut semper pluralem numerum designent, quod bono viro haud concesserim, sed hos diphthongos generatim adhiberi, ut vocabulum qualicumque modo flectatur; quod jam *Benecke* (*Alt. Wäld. I, 168. sqq.*) monstrare studuit, cui adde ex *Nibelung. L. 4942. 5514. 90. 5697. 6207. 6224. 6668. 4624. cfr. 4783. et loc. prim. 5938. ubi Dat. Raete* occurrit a nom. *Rat.* Similiter a *Statt Gen. et Dat. Stätte* admittunt.

§. 8.

Compositae, quae unicâ tantum cum aliâ vocali junguntur, *Diphthongi* (*zwey - sive Doppellaute*): quae binis aliis, *Triphthongi* (*Dreylaute*).

Diphthongi linguae communis: Au, Ai, Aü, Ei, Eü. Falso scribitur Aeu, et Eu pro Aü et Eü. — Diphthongi dialectorum: Ou, Oi, Oü. Triphthongi in linguâ communi non occurrunt, sed in dialectis, praecipue allemannicâ reperiuntur. *Nib. L. 4910. 78.*

Nota. Ai et Ei scriptione confunduntur, et Ai in paucissimis vocibus tantum superest. Sed veteres et dialecti hoc discrimen, quod in historia linguae tam magni est, prudentissime retinuerunt.

§. 9.

Diphthongi, ut invicem, ita cum vocalibus commutantur. Ratio

commutationis in derivatione vocabulorum, ideoque in historia linguae notanda.

Nota. Hic quidem de commutatione vocalium, imprimis diphthongorum in dialectis disserendi locus; nec inutile aggressurum me opus persuasum mihi habeo; sed, quum id minus scribendo, quam historiae linguae et rationi inserviat, omittam, ne diutius hac in re commorer, mihi quidem parum jucundâ, quum saepissime intellexerim, hodiernum linguae usum ab antiquâ ratione et primariis legibus temere discessisse.

PARTICULA II.

De literis consonantibus.

§. 10.

Quae clarâ voce dici non possunt, sed labiis, linguâ, palato, dentibus ac naso vocalibus loquendis inserviunt, *consonantes* vocantur literae. Sunt et vel *simplices*: B (v, w, p, f, ph); D (t, th); G (j, h, c, k, q, ch); L; M; N; R; S; — vel *compositae*: X, Z (tz).

§. 11.

Vulgo et optime dividuntur simplices:

- 1) in *labiales*: B cum suis.
- 2) *dentales*: D cum suis. L, R, S.
- 3) *gutturales*. G cum suis.

M et N naso efferuntur.

§. 12.

Ejusdem organi consonantes inter se confunduntur; quae commutatio, ut apud Graecos *aspiratio* vocatur. En seriem:

ὑπερφιλία, *) übersanfte.	tenuēs, sanfte.	mediae, starke.	asperae, rauhe.
1) lab. W (v).	B.	P.	F (ph, V).
2) dent. —	D (s).	T.	Th (tt)
3) gutt. Jod (h).	G (q).	C. K.	Ch. (vet. h).

Germanicè dicuntur *Schärfungslaute*. Quae quidem aspiratio, quum in conjugationibus, itemque in derivandis vocabulis magnam vim habeat, paucis hîc exemplis illustranda videtur.

Ad 1) graben, Gruft. schreiben, Schrift. treiben, Trift. haben, Haft. geben, Gift etc.

Ad 2) Pro Th nunc plerumque scribimus Tt, sed malè; veteres multo religiosius servabant. — reiten, Ritt. schneiden, Schnitt. leiden, litt.

Ad 3) Ziehen (potius *züjen*, ut dialecto franco-theotiscâ), zog, Zucht. fliehen (flüjen), flog, Flucht. sehen, sach (antiquitùs), Sicht etc.

Nota 1. Ph in peregrinis vocabulis tantum scribatur, in vernaculis, ut Adolf, Rudolf etc. falso ponitur.

Nota 2. Th, ubi per dentes effertur, sibilat, et S duplici, Ths seu Tz suppletur. v.g. heifz, Hitze. hart (hartt), Herz. Schweifz, schwitzen. glatt, Glatze. Ratte, Ratze. platt, Platz etc. — et in dial. Suevicâ, Schutz pro Schufz etc. ex quo conjici licet, quam inconsulte isti agunt, qui literas Sz, Tz, ejicere conantur; quae res copiosam meditandî materiam suppeditat eruditis, ut silentio transeam similitudinem graecae linguae.

§. 13.

Litterae L, M, N, R, S (t), ut graeco sic nostro sermone saepiuscule confunduntur. Neque tamen ea res certis dum regulis videtur

*) Sit venia verbo.

definita. — Multa exempla invenies in Glossar. *Schilteri*, *Scherzii*, s. vocc. et in *Wachteri* prolegg. ad Gloss. Sect. III. —

Confunduntur et hae literae cum prioribus, sed rarius, nec certo ordine.

§. 14.

His literis L, M, N, R, S, T et declinationes et conjugationes, itemque gradus comparationis formantur, nec ullâ aliâ his in rebus consonante utimur.

Nota. Supersunt multa, sed uberiora, quam pro hujus descriptionis modo. Pauca tamen infra delibabo.

CAPUT II.

De Syllabis.

§. 15.

Syllaba conjunctio vocalis cum unâ vel pluribus consonantibus.

§. 16.

Dividuntur generatim ita :

- I. Syllabae quae ad formandum verbum plane necessariae sunt, quas dicimus *primarias*, (*Hauptsylben*).
- II. Quae tantum, licet et ipsae necessariae, notioni, quae syllabâ primariâ exprimitur, magis definiendae inserviunt; quas nuncupemus *secundarias* (*Nebensylben*).

Nota. Minus aptè dividimus in *simplices*, et *compositas*. Namque simplices nec satis novimus, nec certas de iis regulas in promptu habemus. Accuratius haec in historiâ linguae tractanda: nobis satis erit, de compositis pauca infra addidisse.

PARTICULA I.

De primariis syllabis.

§. 17.

Primariae syllabae duplices: 1) *primitivae* (*Grund -* sive *Stamm-syllben* et 2) *derivatae* (abgeleitete seu forte melius *Ableitungssyllben*); quae vero secundariis syllabis nequaquam adnumerantur.

Primitivae vocales sonoras (Volllaute) tantum agnoscere videntur A, O, U; quas in radicibus vocabulorum unice stare posse arbitror. Derivatae diphthongis, triphth. et aliis vocalibus (ä, ö, ü, e, i) dignoscuntur.

Nota. Haec in historiâ linguae et in scriptione tenenda.

PARTICULA II.

De secundariis syllabis.

§. 18.

Secundariae syllabae primariam vel anteeunt, vel sequuntur: illae *antecedentes*, hae *subsequentes* vocantur (*Vor-* und *Nach-Syllben*).

§. 19.

Sunt etiam secundariae syllabae aut proprie sic dictae, aut constant ex antiquis iisdemque obsoletis vocabulis, quae nostro usu paulatim, si singula, nec cum aliis verbis conjuncta leguntur, significatione carent.

§. 20.

Sigillatim enarremus.

I. Syllabae antecedentes:

a) propriè: Be, Er, Ent (emp, en)? Ge.

b) verba obsoleta: Miss. Ver? Un. Ur? Zer?

II. Syllabae subsequentes:

- a) propriè. En (Seu 'n in syllabis Ern, Eln). E. Er. Es. Et. Ey?
Ig? Isch? Igt? Te?
- b) Verba obsoleta. Bar. End? Haft. Heit. In? Keit? Lein. Lich.
Nifs, (nuss, nüfs)? Sal. Sam. Schaft. Thum. Ung (ing).

Signo interrogationis notavi, de quibus adhuc dubius haereo, neque quid certi habeo.

Nota. Quum ne ulla quidem syllaba sensu plane careat, (nam et secundariae notionem magis definiunt) videamus oportet, an fortè omnes, quas dicimus secundariae, ex antiquissimis et obsoletis vocabulis enatae sint, quod equidem minime negaverim. Qua in re, quoad certius aliquid ponatur, hanc ipsam nostram distributionem sic satis tueri videmur nobis posse.

§. 21.

De cunctis sigillatim videamus.

- I, a. In derivandis vocabulis probè notandum, vocalem E in syllabis Be et Ge saepe elidi, itaque Glück a gelingen ducitur etc. Sed cautè in his rebus versandum.

Er. (veteres Ir, Ur, Or, Ar). Hic interrogare libet, an home-ricum ἀρι - seu ἐρι - v. g. ἐριβόλαξ, ἀρίζηλος, ἐρικυδής, ἐριαύχην etc. nostrae huic syllabae *Er* antiquâ lege utriusque linguae respondeat? Licet nos illud Er in verbis tantum, v. g. ersterben, errathen, ersinnen etc. ponamus, sed et nostrum Er orationem intendit quodammodo. — cfr. infra Ur.

- I, b. *Miss.* fortè a verbo *missen*? Sed nimis contortâ ratione, nisi probetur, *missen* olim antiquissimo aevo idem ac „nicht gut seyn“ significasse.

Un; ab *ohne*, saepius etiam adhuc sic scribitur. Latin. in—. v. g. injucundus. Alia est propositio In.

Ur. Significatio latet, fortè eadem ac *Er*, pro quâ antiquitùs saepius posita. v. g. Urlaub, Urstend, Urkund etc. pro Erlaubnifs, Auferstehung, Erkenntnifs etc. haud raro etiam pro *ver* ponitur, quod vide.

Ver. Vim quandam intensivam habet, ut nehmen, vernehmen, lieben, verlieben etc. cui usui Latin. Per in compositione respondere videtur, e. g. peramoenus etc. Saepe etiam verbum simplex malam in partem trahit, ut achten, verachten, rathen, verrathen etc. ut Lat. Per in verbis quibusdam, e. g. Fides, perfidia; dare, perdere; eo, pereco; jurare, perjurium; quatio, percutio etc. Similiter *παρά* in compositione, ut *παράκλησις* etc., de quo cfr. Zeune ad Vig. p. 651 seq. Antiquitus pro eo *Ur*, fur, fure, Ir etc. dicebatur. cfr. Nib. L. 3672, ubi *urewise* explicandum per *verwiesen*, i. e. *irregeleitet*. adde *Wachter* s. v. *urwise*. Quem locum tam difficilem decantare, vel adeo obscuriorem reddere, ut I. Grimmus fecit, non opus est. Alt. Wäld. II, p. 164. Dialectus francica saepe *Ver* usurpat pro *Er*. v. g. versaufen, verrathen, vermahnen pro ermahnen etc., quod ultimum et *Melanchthon* ille bonus, ut *francus* homo, habet.

Zer distinctionem, disruptionem quandam significat. Franco-Theotisci *Ver* pro eo habent, et hic usus ea, quae de syllabâ *Ver* in medium protulimus, magis illustrare potest.

II, a. De syllabis En, E, Er, Es, Et dicetur in declinationibus.

Ey. (Lat. *ia*, Graec. *ia*) Significatio me fugit.

Ig, *Igt*. Eaedem videntur esse. Dubius adhuc de illis haereo, utrum syllabas esse putem, an Ch, quod ex more vete-

rum saepe annexum est, praecipue post R et L, v. g. Marschalch, March (Pferd), Fährcher a fahren etc. ex quo deinde illud Ig et Igt enatum esse possit, sed non placet. — Illud T in Igt, diu male me habuit, quod Saec. XVIII medio optimi scriptores posuere, sed cautior jam manum abstineo, ut dijudicare nequeam, quid melius: „der Berg ist *waldigt*, (quod mihi quidem arridere videtur,) an *waldig*; sed malè, ut opinor: *waldigte* Berge. — Antiqui haud raro Eg, Ech, habent, v. g. muteclich, zornechlich. Nib. L. 7406. Franci semper Ig, et nunquam Igt admittunt. — cfr. infra *Lich*.

Isch, Latin. icus, Graec. *ικός*. Otrifido *isg*, I, 12, 43. Nihil habeo super hoc.

- II, b. *Bar*. Forte a vetusto *baren*, tragen, ertragen, verträglich-seyn, verdienen. Igitur, strafbar, was mit der Strafe verträglich ist, Strafe verdient. — Antiqui *Bär* dixere, v. g. lobebär. Nib. L. 2. redebär, Klag. v. 2. —

End. De hac syllabâ penitius videndum, et deinceps plura afferemus.

Haft a haften. Ergo nahmhaft, woran ein Nahmen haftet, i. e. was einen Nahmen hat, κατ' ἐξοχήν.

Heit; Cujus ratio me fugit. Scribendum Hait, ut veteres; nam et Dani, Sueci et Batavi Hed (het) cum accentu.

In. faemininum designat. Franci constanter et in nominibus propriis retinent, et recte; nam ubi quis vir dicitur Müller, ejus uxor vocatur Mülleriu seu Müller'n, ubi nos distinctionem tam necessariam et facilem temere sustulimus.

Keit. Significatio latet. Veteres scribebant *kait*, quod mihi difficultatem parit.

Lein, idem ac *klein*, quare deminutivum designat, cujus ratio etiam obtinet in syllabâ *ling.* vid. Ung.

Lich (Francice lecht,) idem ac *gleich*, *aequalis*, quod jam Scherz s. v. bene. Ergo löblich, was sein Lob in sich hat, was seinem Lobe *gleich* ist. Diversum ab hoc igitur, ut videtur *Sam*, ab antiquo *samo*, wie, similis. Ut igitur distinguamus inter friedlich, i. e. was den Frieden in sich trägt, *wahrhaft* friedfertig ist, et friedsam, i. e. was nur friedfertig scheint? Cautior sum, qui in partes temere eam. Saepius enim vocabula, quae syllabam *Sam* habent, *active* sumuntur, et quae *Lich* admittunt, *passivam* significationem praefere videntur.

Niss. Antiq. *Nuss*, Saec. XVI. et XVII. haud raro *Nüss*, a quo nostrum enatum videtur. Teneas tibi, hac in re Germanos ut Franco-gallos u ut ü pronunciassent. Saepe mihi in mentem venit, distinguendum esse inter *Nufs* et *Nifs*, nam verba, quae illam syllabam admittunt, faeminini, quae hanc, neutrius generis putantur. v. g. die Gleichnuss, das Gleichniss etc. Utut est, haud alienus sum, ut hunc usum revoce- mus, quo sermo augeatur. Significatio latet.

Sal (säl seu sel). Antiquum vocabulum, collectionem, ut ita dicam exprimit. v. g. Trübsal, alles Trübe, was zusammen- kommt. Saepius cum diphthongo (Umlaut) ponitur *säl*, quod falso scribimus *sel*, eâdem significatione, v. g. Räthsel, Gemensel etc.

Schaft. Verisimile a verbo schaffen, i. e. machen, beytra- gen etc. Ofr. *sgaf* dicitur I. 12, 42. — Ergo Herrschaft, i. e. was zum Herren macht.

Thum. Jam *Klopstokius* ille, patrii sermonis summus criti-

cus, proprium dixit esse verbum, (Gel. Rep. I, 354.) Occurrit verò in Otrifido III. 25, 13. *Duam* simplex, et adde Schilter Gloss. p. 246 s. v. ubi plurà. Vulgo proprietatem quandam rerum (Eigenschaft, Eigenthümlichkeit,) significat, ut ergo distinguendum sit inter *Kaiserreich*, quod regnum tantum significet, et *Kaiserthum*, quod de legibus et institutis, quibus regnum gubernetur, dici possit. Sed stricte sermone nostro haec non distinguuntur, equidem tamen libenter in partes irem, si hanc distinctionem faciamus. Radlòfius, me quidem opinante, feliciter et satis bene in medium protulit, latinorum et graecor. *ismus* hac syllabâ exprimi posse. v. g. pro Schellingianismus, quod barbarum sonet, Schellingthum, Fichtenthum, Kantenthum etc. usurpari posse.

Ung (ing). Enatum verisimillime ex *jung*, (pro quo Sueci *ung*,) et in nominibus propriis *Patronymicum* haud dubie significat. v. g. *Nibelungen*, filii seu posteri nebulae, seu noctis, Nebuliades. *Giukungen* Gibichoides etc. Similis ratio in nom. appell. obtinet. Franci pro eo *Ing*; sic Hollandi etc. — *Ling*, deminutivè, ut L plerumque. —

SECTIO II.

De verbis sigillatim.

§. 22.

Ut notionum aliae *primariae* (Hauptbegriffe), aliae *secundariae* (Nebenbegriffe): ita et in verbis distingui oportet, eaque *prioris* ordinis vocabula (Hauptwörter, sensu latiori,) nominemus, quae primariam notionem designant; reliqua *secundi* ordinis, ut quae varia ad primarias notiones pertinentia significant; quae dicimus *adverbia* sensu latiori (Nebenwörter).

CAPUT I.

De verbis prioris ordinis.

§. 23.

Quum cogitatio saepissime cum aliâ conferatur, quam relationem (Verhältnisse der Begriffe) propriis vocabulis exprimere humana quidem mens non potest, memoriâ nimirum tot verbis non sufficiente; in *ipsis* verbis, quae sunt in hoc ordine, eam relationem distinguimus; quod *Nominum flexionem*, vernaculâ bene, die *Beugung* der Hauptwörter; quae relationis distinctio dividitur, ut verborum genera hujus ordinis.

§. 24.

Haec omnia verba numero et *singulari* (Einzahl), et *plurali* (Mehrzahl) dignoscuntur, cujus ratio neminem fugit.

§. 25.

Dividuntur dupliciter :

- I. *Philosophâ* ratione: a) *Substantiva*, b) *Adjectiva*, c) *Verba*.
- II. *Grammaticâ* : a) quae *declinantur*, b) quae *conjugantur*.

PARTICULA I.

De Substantivis.

§. 26.

Substantiva sunt et I. *Nomina appellativa* (Nennwörter, Hauptwörter sensu strictiori), II. et *Pronomina* (Fürwörter); et utraque generis vel masculini vel faeminini vel neutrius.

Nota. De genere altius eruenda ratio.

I. De nominibus appellativis.

§. 27.

Germani *tres* nominum habent *declinationes*, quae tribus generibus aptissime respondent; primam masculinorum, alteram faemininorum, tertiam neutrius.

Nota Hic diversimode Grammatici varias in sententias abeunt.

§. 28.

De Casibus.

Quatuor nobis casus, quorum ratio difficillima, ut mea quidem fert opinio.

I. Nomen cum aliis nullâ in relatione esse potest, sed rem significare simpliciter, nullâ cum aliis connexam comparatione: qui primus casus *Nominativus* (erster Fall) dicitur.

II. Nomen vero cum aliis conferri potest, seu

1. relatione *certâ*; quae *Genitivus* (2r F.) appellatur; qui igitur cum nominativo, nullo alio vocabulo addito, certam semper, arcteque cum eo conjunctum sensum habet, nec ullâ copulâ opus est. v. g. caput hominis: hîc nullam desideramus copulam, cum hinc vocabula unicam veluti notionem designent.
2. Seu, ubi relationis sensus *minus certus* existit, et in obscuro latet, ut, si perfectum reddere sensum aliquis velit, copulam annectat oportet, quod duobus casibus exprimi potest: a) *Dativo* (3r F.); b) *Accusativo* (4r F.); quibus ubi copulam addis, *judicium* enascitur, non, ut in Genitivo, notio aliqua. v. g. patrem amo. matri optempero etc.

Nota 1. Quae relationes, quo magis in totius linguae legibus valent, eo difficilius investigantur; ac minime rem me perfecisse, quisque doctior,

vel non monitus, facile intelligit. cfr. *Klopstock* Gel. R. I, 377, qui non minus in his laborat.

Nota 2. Grammatici casus vocant plerumque *Endungen*, quo nihil potest esse absurdus.

§. 29.

Declinatio prima, masculinorum.

Regulae. I. De formando plurali.

1. Seu *nulla* additur in plurali syllaba, quorum

a) quaedam diphthongum (Umlaut) non agnoscunt utpote, quae in sing. syllabâ subsequenti Er finiuntur. Maurer.

b) Alia diphthongo distinguuntur, si quidem possunt; nimirum
α) quae in singulari syllabam — El, *β)* quae — En habent; haec saepius in dial., quam in communi. Mantel.

2) *Additur* vero syllaba :

a) E, cum diphthongo, ubi poni potest, quae consonantibus D, T, Th, G, K, Ch, B, F, S, Sch, L, Ll, M, N.

b) En sine diphthongo, quae consonante R, Rr, finiuntur. Thor. Narr.

Nota. Quae regulis excipiuntur verba hîc enarrare longius.

II. De *Casibus.*

1) Nominat. et Acc. plerumque aequales, exceptis, quae R, Rr, finiuntur, quibus in Acc. sing. additur En.

2) Genit. sing. generatim S, seu Es admittit. S habent, quae in Er, El, En; quae in R, Rr finiuntur, S rejiciunt, et En adsciscunt; reliqua Es; ubi E, ut cuique placet, ejicitur.

- 3) Dat. sing. Nom. aequalis in iis vocabulis, quae desinunt in Er, El, En; caeterum En accipit, quorum Nom. R. Rr; in reliquis E additur, quod, ut cuique libet, omittitur.
- 4) In plurali Nom. Gen. et Acc. semper iidem. Dat. semper N addit, nisi jam Nom. habet.

Nota. Veteres Dat. pl. semper in M (sc. um, om, am, im,) faciebant; sic Gothi, Anglo-Saxones, Saxones, et Islandi; Franci vero Theofisci non ita, qui antiquitus jam, ut videtur, pro M in Dat. N ponebant, dialecti varietate; indidemque conjici potest, illorum dialectum praecipue in linguâ hodiernâ (hochteutsche Sprache) formandâ plurimum valuisse. cfr. *Michaeler* Tabb. par. p. 8-16. — *Ulfilas* ed. *Zahn.* part. II, p. 6. — *Isidor.* hispal. ap. Schilt. I. cujus dialectum autem *Kochius* (Comp. d. t. Lit. I. p. 18) *francicam* dicit; neque in his dijudicare possum, cum Schilterum ad manus non habeo.

§. 30.

Declinatio secunda, faemininorum.

Regulae. I. In sing. non mutantur.

- II. In plur. omnia En accipiunt; E vero omittitur in iis, quorum sing. El. Casus aequales. Königin. Wachtel.

Nota 1. Veteres sing. vocalibus distinguebant. v. g. *Notker* († 1022) ita: N. Ea (lex), G. Eo, D. Eo, A. Ea. 84, 2. 11. etc. ibiq. Schol. — *Fone dero niderun hello.* Ibid. 85, 12. — Plura suppeditant *Michaeler* et *Fulda* ad *Ulf.* ed. *Z.* Sic etiam syllabis Heit, Keit, End, Schaft etc. literam E etc. in declin. addebant.

Nota 2. Anomala silentio praeteream, atque pauca sunt.

§. 31.

Declinatio tertia eorum, quae generis neutrius, primae maxime similis, sed, ne ordo confundatur, ultimo posuimus loco.

Regulae. I. De plurali.

1. Vel *nullá* in plur. augentur syllabâ; quae sunt deminut. in *Chen* et *Lein*.
2. Vel augentur; a) syllabâ E, quibus in sing. R est. Pauca sunt.
b) Reliqua in Er finiuntur, quae plurima.

II. De *Casibus*.

1. Deminut. Gen. sing. in S formant; reliqui Casus ut nom.
2. Caetera Gen. Es, Dat. E habent, sed E utrinque omitti potest.
3. Nom. Gen. et Acc. pl. aequales; Dat. N. postulat.

Notae generales.

Nota 1. Antiquissimus Gen. semper in S sive Es finitus videtur. Namque et apud nos vestigia quaedam ejus usus remanent; (nimirum, ubi faem. in compositione S accipiunt, v. g. Liebeswonne, quod S semper in compositione additur faem. syllabis Heit, Keit, Schaft, Ung, itemque omnibus peregrinis in On. v. g. Speditionshandel etc. quod faem. incongruum videtur;) tunc etiam apud Danos et Succos, qui adhuc Gen. et sing. et pl. semper in S formant.

Nota 2. Syllaba plur. Er propria quidem videtur verbis neutrius, et dialectorum comparato usu haec opinio magnopere fulcitur; sed lingua hodierna multarum vocum proprietatem obliteravit. Alia vero est syllaba Er, quae masc. jam in sing. additur, v. g. Sânger etc., quae omnibus radicibus verborum, ubi masc. fiunt, annectitur. Has nimirum syllabas sequentes Er (lat. us, or. graec. ὄς, (ὄρ) ἦρ, ἑρ. Scandic. ur, ir; or, vet. Germ. ar.) El, En (em), Et ('t, v. g. Flucht), vetustissimo usu *genus* verborum, ut non opus esset *articulis*, significasse in animum venit, ita, ut aliae, sic lingua Germanorum antiquissima *declinationes sine articulis* habuerit. Equidem de hoc certius nihil habeo, Deo favente, forte habebō. Nam et hoc mihi attendendum videtur, has syllabas, ubi in Infinitivo occurrant, ad *primam* Conj. verbum adnumerare, (cfr. §. 45.) et neutra, ut dī-

ximus, in plur. plerumque Er admittere; tunc etiam, quod Scandic. Ur Nom. in Gen. amittitur. v. g. Friththiofur, Gen. Friththiofs. Alfur, Alfs etc. Sic Danorum et Suecorum articulus postpositivus in masc. et faem. syllabâ En, 'n, et in neutris Et, 't, verbo primitivo annectitur. v. g. Tiden, die Zeit. Saellskapet die Gesellschaft. Natten die Nacht. — cfr. §. 21. II, a.

§. 32.

II. De Pronominibus.

Pronomina a) vel *Substantiva*, b) vel *Adjectiva*, quae et Adjectivis adnumerantur. Declinat. Pron. Subst. *propria*, sed huic descriptioni inserere longius. Reliqua omittam; et hîc adhibenda nota posterior §. 29.

PARTICULA II.

De nominibus adjectivis.

§. 33.

Adjectiva dividuntur: 1) in Adjectiva, sensu *strictiori* (Beywörter). 2) *Participia*. 3) *Numeralia*. *Articulus* ipse adjectivum est. Declinatio facilis *cum* et *sine* articulo.

§. 34.

Magis notanda et propria est Adject. *Comparatio* (Steigerung), sive gradus comparationis, ut vocant, quae quidem lege mentis humanae constituta est, quum nimirum aliqua res vel magis vel minus prae aliâ excellit; quod propriâ syllabâ his in verbis significatur.

Comparativus formatur syllabâ Er, Positivo annexâ, saepius cum diphthongo. (cfr. — or lat. et — ἐπος Graec.)

Superlativus — Est accipit, ubi E saepe omittitur. Antiquitus Ost. Notk. 85, 5. 90, 6. qui etiam est habet. Nrb. L. 6117. et Ist.

Ibid. 5803. quod adhuc superest in verbo Obrist. (cfr. — iss — imus Lat. et — τᾶτος Graecor.).

Sed hae syllabae annexae genus neutiqam definiunt, si cum vocabulo aliquo junguntur, leges valent, quae in alia adjectiva. vid. §. 31. —

Nota 1. Numeralium praecipue huc pertinent, quae dicunt *Ordinalia*. Gradus Comparationis non habent, ex re ipsa. In Dialecto francica declinantur ab *Uno* ad *Undeviginti*, nimirum ubi sola vel post nomen appell. ponuntur. Lingua communis ad *tria* tantum agnoscit Declin., *Unum* et *Duo* genere distinguantur. Einer, eine, eines. Zwen, zwo, zwey, quod non negligendum, ut hodierni solent.

Nota 2. Participia quidem comparationem habent, sed raro ea utimur.

PARTICULA III.

De Verbis.

§. 35.

Verbum (Zeitwort) subjectum, seu id, de quo quid dicitur, conjungit cum ejusdem attributo, seu eo, quod illi addicitur. (Verbindung des Subjects und Prädicats).

§. 36.

Quae conjunctio varia potest esse, sed potissimum duplex; nimirum

- I. ut indicet, utrum activè an passivè subjectum positum sit; (quod in verbis *Activum* et *Passivum* dicitur,) an nec unum nec alterum, quae vocantur verba *neutra*.
- II. Ut verbum significet conjunctionem subjecti et attributi in *tempore* positam.

Nota. A quo, ut potiori, fit denominatio, et novatores tantum suo quisque modo verbum interpretari conantur, (Redewort, Handlungswort etc.) ut magnum quid hisce novis nominibus fecisse sibi videantur. Grammatica interpretatio in linguae doctrinâ optima; in philosophis alia obtinet ratio; neque tamen et in his illorum denominationes quid valere videntur, quum philosophus verbum rectissime interpretatur *Verbindungswort* sensu strictiori.

§. 37.

Sequitur, uniuscujusque verbi et Activum et Passivum (ni obstet ratio), nec non Tempora esse, de quibus lucidius. Distinguimus *Praesens*, *Perfectum* et *Futurum*, haec simplicissima et maxime necessaria tempora, quae in cuncta verba quadrant.

§. 38.

Perfectum sive *simplex* est, sive cum *Praesente* comparatum et *Imperfectum* (ubi paullum temporis effluxit), et *Plusquamperfectum* (ubi longum temporis praeterlapsum) fieri potest.

Futurum simplex, seu ut cum perf. comparaveris, *fut. exactum* inde enaxitur.

Nota. Plura tempora non agnoscit lingua, et est haec, ut ingenue fateri me non pudet, paupertas nostri sermonis (ut ita dicam,) quae nusquam clarius inspicitur, quam in Conjugat., ut et linguae mixtae, ideo viliores, quales sunt Gall., Ital., etc. nostram antiquissimam et gravissimam anteire videantur, ut taceam graecam, quae quanto hinc nostrae praeferenda sit, nemo non videt.

§. 39.

Verbum vel simplex vel compositum est. In rem quidem ipsam haec distributio non cadit, sed tantum in Conjug. tenenda. Nempe compositio verborum duplex, 1) aut integris verbis, 2) aut syllabis tantum componuntur.

§. 40.

Omne verbum in perf. et plusq. augmento, sc. syllabâ Ge dignoscitur; exceptis illis, quae syllabis jam composita augmentum remittunt, et peregrinis verbis, quae usu plebejo tantum, sed haud ineptè, augmentum admittunt.

Quae praepositionibus componuntur verba, augmentum medium inter praepositionem et verbum admittunt in perf. et fut. ut in graecis; in praes. et impf. autem praepositio post verbum ponitur, nisi oratio sit obliqua.

Nota 1. Scribimus *gebrandschatzt*, *geradbrecht* etc. et recte, sed Saxones etc. etiam *gemissbraucht*, pro *missbraucht*, quod falsum; nam quae ratio obstat, ut scribamus: *geverloren?* etc. quod nemini in mentem veniet. Attamen *Mifs* ut *Ver* obsoleta verba, ut vidimus §. 21. sed eam ipsam ob causam ut syllabas accipimus, et exceptio ratione destituta est. Haec in istos, qui avide Germanos australes Soloecismorum interdum accusant, ut prius suos corrigant.

Nota 2. Franci, ut diximus, et peregrinis verbis augmentum addunt, quod linguae rationi non contrarium; nam, quum peregrina verba nullam habeant antecedentem syllabam, augentur in perfecto, ut reliqua, et sic optime nobis vindicantur.

§. 41.

Verbi commutatio dicitur *Conjugatio (Abwandlung)*; sed in Praes. tantum et Impf. Act. ex se ipso verbum conjugare possumus, in reliquis temporibus verba, *auxiliaria* dicta, nobis opus sunt. Nempe Perf. et Plusq. A. auxiliaribus *seyn* et *haben* cum participio perf. formantur; Fut. cum Inf. Praes. et verbo *werden*; et totum Passiv. Part. Perf. et verbo *werden* componitur.

Nota 1. Sequitur: satis molestum ac longum hoc conjugationis genus, quod quidem cum omnibus germanicae originis populis nobis commune. *Dani* et *Sueci* saltem Praes. et Impf. Pass. ex ipso verbo

formare queunt. Haec nostrae linguae inopia et obstinatio brevitati minime consulit, imo impedit; de quibus in syntaxi.

Nota 2. Veteres *Perf. sine* auxiliari faciebant. Notker 8, 7. „Mit Kuollich unde mit eron *gecoronotost* du in (den mennischen), unde *gesatzlost* in uber diu werg dinero hando. — Sic *Perf.* in sexcentis locis occurrit. cfr. Nib. L. *getruchenoten* (troekneten) antiquissima forma, quarum plures carmen illud habet, v. 5011. 5033 etc. ad quod attendendum, quum ducentos annos post Notkerum (1190 — 1210) editum arbitror.

Nota 3. *Futurum* etiam antiqui *sine* auxiliari. Notk. 8, 4. et permultis in locis, quod praesenti plerumque simile, ut adhaec Dani saepissime. Seu et auxiliare *Sullen* usurpavere, ut Batavi, Sueci etc. facere solent, qui usus etiam sed raro, in Nib. L. 2580, 6503. invenitur; adde *Arndt* Gloss. §. 14, 4, p. 87. qui obiter tamen rem delibavit.

§. 42.

De *modis* verbi. *Conjunctio* subjecti et attributi ita esse potest, ut subjectum nominatim non ponatur, qui est modus *Infinitivus*; seu ut nominetur, de quo videndum. Ubi nominatim exprimitur subjectum, ejus *conjunctio* vel certa esse potest, qui est *Indicativus*, vel minus certa et dubia, qui est *Conjunctivus* modus. Proprius est *Imperativus*. Verbum adjectivum dicitur *Participium* (*Mittelwort*).

Nota 1. Modos in omnibus verbi temporibus esse quidem oportet, sed inopiâ nostrae, ut aliarum linguarum in Praes., *Perf.* et *Fut.* tantum habemus.

Nota 2. *Particip. Praes.* in End Graec. et Lat. simillimum. Veteres variè: And, Ind, Und. Nib. L. *truorund. 626. sorgunde. 5788. mit weininden ougen. 8654.*

§. 43.

Conjugationes *duae*. Dignoscuntur *Part. Perf.*, seu exit in Et (T),

tunc ad *primam*, seu in *En*, mutato plerumque vocali, tunc ad *alteram* pertinet.

§. 44.

Conjugatio prima, latinis maxime similis, in Impf. habet *Te*, quod radici annectitur, aut *Ete*, ubi radix literis *D* et *T* clauditur. Vocalis non mutatur.

Nota. Reliqua quisque novit. Sed hoc jam investigandum, quaenam verba in Perf. verbum *haben*, et quae *seyn* adsciscant? Hic notanda varietas dialectorum, et veterum. Nib. L. 6051. 4932. 1656, quocum cfr. 1698. adde *Arndt* Gloss. §. 14. 3. pag. 87. —

§. 45.

Sunt et regulae quaedam, e quibus colligi liceat, utrum ad *fmam* pertineat verbum, nec ne; quod quidem ex ultimâ et literâ et syllabâ Inf. praes. cognosci posse videtur; sed ob inconstantiam et perturbationem hodiernae linguae non satis certae regulae constitui possunt; et in quibus anomala seu certè cognovi, seu suspicor, asterisco notavi. Ad *fmam* itaque numerantur

1. quae, a peregrinis derivata inf. praes. in *Iren* formant.
2. quorum Inf. *Ern* (*eren*). *Eln* (*elen*). *Igen*. *Sten*. *Tschen*. *Rnen*. *Rmen*. *Rten*.
3. quae habent *Sen* *. *Zen* (*zen*) *. *Rren* *. *Llen* *. *Rden* *. *Lden* *. (*lten*). *Hren* *. *Ren* *.

Irregularium multo pauciora sunt, quam quae regulis obtemperant.

Nota. Part. perf. eorum, quorum character *Ern*, et *Eln*, semper *T* simplici formatur, *E* nunquam admittitur. Sic et Franci.

§. 46.

Conjugatio secunda. Haec crux Grammaticorum, hunc lapidem

amovere frustra laborarunt, et, ut paucis absolverent, *irregularem* dixere; satis ridiculè, quum hâc prior conjugatio non magis sit regularis. Ergo varia schemata hujus secundae in lucem edere, imo eam negligere, atque, ut exteris linguam nostram faciliorem redderent, verba hujus conjugationis ad primam flectere. O elegantissimos Grammaticos! Quos inter *Adelungius* ille (pace manium viri ceteroquin de nostrâ linguâ meritissimi), cum imitatorum grege, (ne poëtae utar sentiâ, ut ne juvenem me quis arrogantiae insimulet,) antiquam et obsoletam farraginem, ad modum hebraeorum Kal usque ad Hithpael et amplius, *ominosis* nominibus, quibus hujus 2dae flexionem memoriae minus difficilem redderet, resuscitavit *). — Satis est — satis etiam querelarum, quas mihi excussit haec cogitatio, quantopere talia officiant laudibus popularium Germanorum. Hoc oedipodeum aenigma facile solvitur. Part. Perf. nimirum in En finitur, et Impf. non augeatur, sed e radice, mutato ut in perfecto vocali, constat. Ergo huc pertinent, quae superius §. 7. de commutatione vocalium diximus.

§. 47.

Quum orthographia hodierna ab antiquâ in derivandis vocabulis longe discesserit, opus est tabellâ parvulâ, in quâ confusio literarum vocalium, ut nunc scribimus, inspiciatur. Ponimus nimirum his in verbis

in radice E, quod esse debeat, Ae, Oe.

— — I, — — — ü.

— — Ic, Ieh, — — ü.

— — Ei, eü, aü, — ü.

— — Au, (ou), quod valet U.

Atque hoc quod extremo loco posui non tam ex orthographiae injuriâ, quam dialectorum varietate. — Quae ipsa confusio literarum,

*) En boni viri schemata: Paradies. Faramund. Engelhard. Heinrichi. Diodor. Theopomp. Theona. Sirona. Virgulta.

quam veteres prudentius caverunt (quod innumeris locis probare possum), aliquantum obscuravit hanc conjugationem, quae per se spectata, clarissima esse poterat.

§. 48.

Est quidem, quod putemus, in uno eodemque verbo, cujus radix v. g. A (cum suis similibus) habeat, tantum O poni posse in Perfecto, quia A et O commutentur, quod etiam in verbis locum habeat, quorum radix U et O agnoscat, ut in Perf. iterum aut O aut U ponatur, — neutiquam: Sed tres vocales A, O, U in uno eodemque verbo saepe occurrunt; nec miremur, nam ubi praes. A, perf. O habet, in Impf. U stare potest, (cujus autem generis verba nunc non habemus,) veteresque legem sanctè servasse videntur, secundum quam *duae* tantum sui similes in uno verbo commutentur vocales.

Tabella commutationis.

	<i>Praes.</i>		<i>Perf.</i>	<i>Impf.</i>	
1. A	{ sine L } { cum L }	mutatur in	A.	— U.	ex. fahren.
		— —	A.	— Ie.	— fallen.
2. U.	— — — —		U.	— Ie (ü).	— rufen.
3. E (ö, ä).	— — — —		O (e).	— A. O.	— stechen.
4. I, cum N	— — — —		Un.	— An.	— singen.
5. Au, ae, oe, ü, (e)	— — — —		O. oe.	— O. A.	— saufen etc.
6. Ei.	— — — —		I, ie.	— I, ie.	— bleiben.

Ad 1. Impf. irregul. videtur; sed Dialecti et veteres, saepissime pro A, O ponunt. Ad Paradies. Faramund.

Ad 2. Paucissima. Laufen (u), gelaufen (o, u), lief (ü).

Ad 3. Veteres in paucissimis usque ad Saec. XVIII. med. in Impf. U. Ad Theona. Theopomp. Engelhard.

Ad 4. Veteres in Impf. U. cfr. Ulfilas ed. Zahn. II, p. 46. seq. — Otf. II, 7, 54. 88. — S. Anno. 450. 863. — licet Otf. ipse habeat *Fand.* II, 7, 81. — Ad Virgulta. Sirona.

Ad 5. rächen (rach, in Impf. Lohengrin 2559. Nib. L.) trügen. erkören. Ad Diodor.

Ad 6. In his propria obtinet ratio. *Pleraque*, ut videtur, quorum radix Ei, 2dae; quorum Ai, 1mae adnumerantur. At, quum in scribendo Ai ab Ei non distinguimus, (cfr. §. 8. Not.) ratio e veteribus et dialectis eruenda. Suevi et Franci bene utrumque distinguunt. Veteres Suevi vice versâ in Praesenti I (ut adhucdum) et in Impf. Ei ponebant. Lohengrin 632. 788. 2884 etc. Nib. L. 6261. Arndt Gloss. p. 87, 5. — Quare hae regulae :

- a) *Eid* praes. in Perf. Ied; *leiden* excipitur, quod sic scribitur, ut dignoscatur a *leiten*, cujus vero perf. in Ulfilâ *lithun* invenies, et recte. tom. II, p. 43.
- b) *Eit*, in Perf. Itt. cfr., quae supra diximus de Th. §. 12, 2. *Schneiden* incuria usûs in scribendo.
- c) *Eif*, Perf. *Iff*. greifen.
- d) *Eib*, Perf. *Ieb*. treiben. — Ad Heinrichi.

Nota. Brennen, brânnte etc. proprio schemate non indiget, et jam Ulfilas recte habet brann, brunnun in Impf. tom II, 46. sic Lohengr. 3095. 2247 etc. et permulti scriptores ad finem usque Saec. XVI. Reliqua verba rennen, kennen sic flectuntur, ut dignoscantur a rinnen, kônuen etc. et perpauca sunt. Ad 1mam pertinent.

§. 49.

Regulas, quibus agnoscatur, utrum verbum 2dae adnumeretur, an 1mae, in promptu non habeo, neque rem me absolvisse quisque ar-

bitretur; — viam monstravi, et, ut mea quidem opinio, certissimam et rectissimam, quam ipse etiam, si Deus annuerit percurram et perficiam.

Nota. Veteres et dialecti multa verba ad 1mam flectunt, quae nos ad 2dam, sic contra ad 2dam, quae nos ad 1mam formamus. Franci ad 1mam trahunt verbum Seyn, etc. ad alteram; wünschen, reüen, baden, quod Nib. L. 1mae addicit. 6148. add. 6060. 5540. 5574. 6300. — Lohengr. 3157. 3729. 3917.

CAPUT II.

De verbis secundi ordinis.

§. 50.

Particulae orationis sunt, quibus illae subjecti significantur relationes (Verhältnisse), quae nec declinatione, nec Conjug., nec grad. Comparisonis exprimuntur. Sequitur, haec verbula *ἀκλίτα* esse (beügungslos).

§. 51.

Dividuntur bifariam :

1. equibus, annexo genere, adjectiva derivantur; haec proprie *Adverbia* (Zuwörter) dicta, et ex illis omnia adjectiva formantur. Adverbiis etiam adnumerandae *Interjectiones*, quae vero adjectivè numquam ponuntur.
- 2) quae plurimum adjectiva fieri nequeunt, et dividuntur
 - a) in *Praepositiones* (Vorwörter), quorum propria ratio jam investiganda; sed longum est, neque quid satis certi de ipsis habeo, praeterea, quum haec doctrina in Syntaxi potissimum locum habeat. Bisyllabae plerumque adjectiva fieri possunt.

b) in *Conjunctiones*, quae multis modis orationem conjungunt, unde nomen (Bindwörter). De his etiam commodius in syntaxi disquiretur.

Atque sic satis breviter de etymologiâ vidimus, multaque supersunt, eaque sane digna, ut juveni grammatico tractentur. Nimirum de *elocutione*, *compositione*, aliisque dicendum erat, quae grammatici plerumque silentio transeunt. Verum uberior illarum rerum doctrinae materia, quae brevibus absolvatur, quum haec disputatio, praecipuae ob exempla in medium prolata, jam longior facta. Perpauca quidem illa exempla, e quibus tamen, ut opinor, jam probè intelligere poteris, quantum diversa sit a vetere hodierna lingua. Noster usus longe alienus ab antiquo, et parum placent, qui nova semper, pro suo quisque ingenio in linguam inferre student, priscarum linguae legum haud gnari, ut verendum, ne paulatim longissime a ratione aberremus, et majus inter dialectos et communem discrimen existat. Radix quidem et primordia linguae manent, et firma stabunt, sed ubi negligentius rem tractarimus, accidet, ut quercubus (exemplo utor,) folia fagi ecrescant.

φύλλα τὰ μὲν τ' ἀνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δὲ δ' ἔλη
 τηλεθώσα φύει· ἕαρος δ' ἐπιγίγνεται ὄρη.

Ὅμηρος.

EXCERPTA ALIQUA
E
CODICIBUS PALATINIS.

I. OTFRIT.

Codex No. 52. 4to. membran. in initio et fine mutilus, caeterum vetustissimus, ejusdemque conditionis ut fragmentum *Kinderlingiani* Cod., quod v. d. *Hagen* in libro, qui inscribitur: *Museum für alt-teutsche Lit. u. K.* tom. II, p. 1 sq. typis vulgavit. Nostri textum exhibeo, (lib. I, 15.) ut sedulus lector et Schilteri et Hageni editt. conferre possit, quod equidem hîc paucissimis tantum faciam.

(fol. 26. b.) *De obviatione et benedictione Symeonis.*

1. Thar uuas ein mán alter. zifálidon gizálter.
er uuaf thiónonti thár. gótefilumánag iar.
2. Er uuaf góteforahtal. ioh réhto erlebeta ubaral.
héitota er thar fúazo. thero drúhtines gihéizo.
3. Ther gótes geist ther imo ánuuaf. ther gihiaz imo thaz.
thaz xpc er druagi inhénti. ersines dáges enti.
4. Er thóthes íó nichóreti. er er then dróft habeti.
thiu uuihi gótes geistes. giuuérota inan thes gihéizes.
5. THó quam therfáligoman. infinen dágon uuaf iz fram.
inhuf thaz ih nufágeta. thar ér émmizigon bétota.
6. Múater thiu gúata. thaz kind ouh thárafuarta.
thar gáganta ingimyato. fymeón ther gúato.
7. Ginéiger imo filufrám. ioh húabinan infinanárm.
tho spráh ouh filublíder. theralto scálc finer.

8. NV lázist thu mitfrídu sín. so gihíaz mir íó thazuuort thin.
mit dágon ioh ginúhtin. thinanfcálc druhtin.
9. Uúanta thiumin ógun. nutház giscouuotun.
thia héili thiathu unſ gárotof. erthu uúorolt uuorahtof.
10. Líoht thazthar fcínit. intialla uúorolt rinit. (fol. 27, a.)
ioh gúallichi githíuto. therero lánthiuto.
11. UVuntoroto síh tho háрто. thiumúater thero uúorto.
thiuallen thénstunton. gifróchanv uuurtun.
12. Ioh thér thar uuaf inuúani. thez kindes fáter uuari.
bitháhter síu íógilícho. filufórahthícho.
13. THo uúihtafiuther álto. tharfórna iu ginánto.
ioh spráh ouh zitherumúater. ther fórafago guáter.
14. Nim nu uuórt minaz. inhérza mágad thinaz.
ioh hugel háрто ubaral. thuthíarna theibthir fágen ſcal.
15. Thiz kínd íst untar máanne. zimánegero falle.
ioh then zirftántniſſe. thie zilíbeſint giuúíſſe.
16. In céichan filuhébigaz. thoh firſpríchít man thaz.
thiufrúma íst híar iróugit. ſouuémo iz nigíloubit.
17. DRúhtin íſter guáter. ioh thiárnaiſt ouh sín múater.
er tod síh ánanuentit. inthemo thríttén dageirſténtit.
18. Fériter ouh thánne. ubar hímila alle.
ubarfúnnun líoht. ioh állan theſan uúoroltthiot.
19. Er químit mit giuúelti. ſarfo íst uúorolt entj.
in uúolkon filuhóho. ſoſcóuuon uuirnanſcono.
20. Mitímo íſtín githígini. ioh éngilo ménigi.
er habet thár ihſagenthir thaz. thíng filu hébigaz. (fol. 27, b.)
21. Offan duater tháre. tház uuír nuhelen híare.
íſtiz úbil odo uuár. únforholan íst iz thár.
22. Thieungilóubigè. thie ábahontiz alle.
fir ſpréchant íó zinóti. thieuúuntarlichundatj.

23. Ioh uuuntont férahthinaz. uuáfanfiluuúaffaz.
bíturupína. thiafelbun félathina.
24. Thufihif sún liaban. zimártolonne zíahan.
fo riuzit thir thazhérza. thuruh míhilafmerza.
25. Tharsprichtit filumanno. thaz fe ériuhulun lángo.
giborgan nídiunánne. alóugit ersih thanne.

v. 5. H. et Sch. goteforath, malè. v. 9. accentibus, ut saepe. giuueli, sic XVI, H. thermo ana uuaf, sic et Cod. Vind. 56. cfr. quae diximus §. 7, Not. 2. — cfr. XVI, 53. placet nostri lectio ob metricam. 13. H. dothef — coreti, quod ultimum approbo. 20. ér, accentus híc locum habere non videtur. 23. gimyato, sic et XVI, 8. pro ü. cfr. Otr. ad Liuth. Archiep. Mog. ap. Sch. p. 11. lin. 23. 35. H. gárataef, et 36. du — uarahtaf, malè. Sch. thiu perperam. 39. H. alla omittit, malè. 43. Cod. Vind. stuntun, melius. 47. Sch. bithat, perperam. 64. laborant Grammatici. 69. cfr. Otr. I, c. 2, v. 25 — 28. 73 et 74. H. sine

v. 5. H. et Sch. goteforath, malè. v. 9. accentibus, ut saepe. giuueli, sic XVI, H. thermo ana uuaf, sic et Cod. Vind. 56. cfr. quae diximus §. 7, Not. 2. — cfr. XVI, 53. placet nostri lectio ob metricam. 13. H. dothef — coreti, quod ultimum approbo. 20. ér, accentus híc locum habere non videtur. 23. gimyato, sic et XVI, 8. pro ü. cfr. Otr. ad Liuth. Archiep. Mog. ap. Sch. p. 11. lin. 23. 35. H. gárataef, et 36. du — uarahtaf, malè. Sch. thiu perperam. 39. H. alla omittit, malè. 43. Cod. Vind. stuntun, melius. 47. Sch. bithat, perperam. 64. laborant Grammatici. 69. cfr. Otr. I, c. 2, v. 25 — 28. 73 et 74. H. sine

56. cfr. quae diximus §. 7, Not. 2. — 74. H. uuorolti, lapsus calami. Sch. uuarolt. 81. Sch. tharo, qua auctoritate? 84. H. vnfarholan. 88. Cod. Vind. et H. thiu et thio melius. 89. H. et Cod. Vind. uuuntot, rectè. 100. óugit, futur. sine auxiliari, ut saepissime in hoc capite, cfr. quae attulimus ad §. 39, Not. 2. Caeterum et in accentuum rationem, et in conjuncta in scriptione vocabula animadvertamus. Sed de his longior disquisitio. cfr. §§. 19 — 21.

Primus, ut videtur, B. I. Docen in libro, qui inscribitur *Beyträge zur Gesch. u. Lit. ed. Aretin. Febr. 1806.* p. 116. edocuit, Otrfridi paraphrasin *tetrastichis* (*distichis* in Codd.) esse compositam; quod Schilterum quidem fugit; Hagen vero in textum recepit, eorumque rationi parvo discrimine accedo, stropham nimirum sic constituendo:

Thar uuaf ein mán álter,
zi fálidon gizálter;
er uuaf thíononti thár
góte filumánag iar.

Aliud Otrfridi fragm., cujus in libro: *Samml. für altt. Lit. u. Kunst,* I, p. 225. mentio fit, nondum, ut opinor, editum est.

II. LOHENGRIN.

Codices bini, alter chartac. recentior cum sermone tum scripturâ. No. 345 fol. min. in quo carmen in 99 sectiones dividitur, quibus totidem picturae praefiguntur; et complectitur textus folia 181. in reliquis paginis Friderici Suevi historia descripta. Alter No. 364 membran. fol. max. vetustior et plurimum interioris notae. Columnis, nec tamen sectionibus insignis; initiales stropharum vicissim et rubro et caeruleo colore tinctae, illae versuum, nempe 3tii, 6ti, 7mi et 8vi semper minio notatae, quod editores neglexerunt; et quem in modum equidem versus distinxi. Inest etiam carmen illud de Parcivale, incipit a fol. 1 desinit 111ª tum sequitur Lohengrinus a fol. 113 — 151. Textum prioris No. 364 exhibeo.

Ein vatter sinem kinde rieff

Vor eynes fewes tamme lag es vnde flieff

Nü wacha kint Ja weck ich dich durch truwe

Für den wag den dringet wint

Vnd komt die nacht finster wacha liebes kint

Verlúsz ich dich so wurt myn Jamer nuwe

Dannoch das kint slaffens pflag hört wie der vatter dete

Er fleich noh by alda es lag

Mit der hant gab er Im einen befem slag

Nü wacha kint Ja wurt es dir zü spete (.)

Fol. 8. (edition. pag. 14) incipit historia ita: Wie die hertzogin eynen falken In der hant hat vnd Im ein guldin schellen von sinen fúzen losfe vnd die erlangte (.)

Ein valcke het sich ab geslagen

Sin vber mut In zu eym krenche het getragen

Do von der kranch des lebens sich getroste

Dem valcken wart ein clowe lam
 Die hertzogyn In Ir wiffen hende In nam
 Von gold ein schellen fy do von Im lafte
 Wan fo das wasser durch Ir ougen brach von hertzen sterke
 Vnd lute sich die schelle clar
 Vnder wilen rouffte fy Ir vil reides har
 Sie sprach getreuer got myn Jamer mercke (.)

Ad Krenche v. 2 et 3. cfr. Supra §. 7. Not. 2.

Ut et varietatem lectionis cum fragmento, quod Goerresius attulit exhibeam, stropham, quae sequitur addidi. No. 345. fol. 109^b. No. 364. fol. 135^b.

Dar zü fo fol uch Tervigant
 Vnd machmet Ir göttlich hilffe tün bekant
 Apol cahun uch helffen figes walten
 Man sagt Im es wer durch riten
 Schar der cristenheit vnd nahe überfritten
 Je doch werlich fy mangel valten
 Das man bald die achtent schar hiefz komen dar mit Ile
 Es wurde kein koberung mer
 Sy nemen doch von uus fo gröfzlich fer
 Das fy mit nichten turet keyne wile (.)

III. P A R C I V A L

Codicem nostrum No. 364 cum Mülleri editione tom. I. contuli.

Ist zwifel hertzen nach gebvor	Ist tvmmen levten gar zv snel
Daz muz der fele werden fvor	Sie enmugen ins nicht er denken
Gefinehet vnd gezieret	Wan ez kan vor in wenken
Swo sich parrieret	Reht alfam ein schellich hafe
5 Vnverzagetes mannes mvt	20 Zin anderhalp anme glafe
Als agelaster varwe tvt	Geliht vnd des blinden trovvn
Der mac dannoch wesen geil	Die gebent anlutztes rovvn
Wan an im find beide teil	Ouch mac mit stete niht gefin
Des himels vnd der helle	Dirre trvebe liechter schin
10 Der vnfstete gefelle	25 Der machet kurtze frevde alwar
Der hat die fwartzen varwe	Wer rovft mich da nie kein har
gar	Gewuohs innen an miner hant
Und wirt ovch nach der vinsten	Der hat vil nahen griffe erkant
var	Sprich ich gein den vorhten
So habt sich an die blanken	och
Mit steten gedanken	30 Daz gelichet minen witzten
15 Daz fligenden bispel	doch (.)

1. zwivel hiercen nah gebur, malè. 2. mvoz, rectè. fur, malè. 3. vnde.
 4. Ist swa, melius. 5. vn verzaget — mvot, quod recte. 6. agelstern, forma recens. tvot, placet. 7. dennoch, recens. 8. Wand sint beidiv, placent. 9. def himelf. 11. Der, omittit, admittatur, licet utrumque tuear. fwartzèn. 12. ouch nah. 14. Additur Der. 15. Diz fligende. 16. tvmben livten - ze, placent. 17. Sine mugen - erdenken, admittatur. 18. Wand iz, melius. 19. Rehte - schellich. 20. anderhalb an dem, haud antiqua forma. 21. gelichent - def. 22. di gebet ant luzes. 23. Do - stète. ouch omissum. 24. truebe lihte. 25. er - kurtze frovde al war, placent. 26. roufet, pro kein, dehein habet, melius. 28. nahe, ambigo. 29. spriche. 30. glichet - witze, malè. — Antiquior sermo magis in Mülleri Codice asservatus videtur.

Quos M. versus 85 seq. mutilos exhibet, e nostro redintegrare visum.

Wold ich nu wip vnd man
 Zv reht prvfen als ich kan
 Da fvr ein langez mere mit (etc.)

In nostro Codice et alia distinctio initialium pictarum, et insuper cuilibet majori sectioni, quin etiam minori argumentum miniatis literis addi solet. v. g. Fol. 6, 2, b. (v. 1525): hie hat gamuret den sig ervohten vnd leihet sine lehen. F. 7, 2, b. (v. 1609): wie gamuret von der moerin schiet. F. 8, 1, a. (1821): wie gamuret zv der Kunigin zv waleis quam. F. 8, 2, a. (1909): hie quam gamuret zv waleis etc. e quibus suspicor hinc locorum aliis in codicibus picturas adfuisse. — Caeterum Codex in columnas divisas, quas dicunt, et versus (quorum 56 in quavis columnâ) distinguitur, et initiales vicissim rubrae et caeruleae, interpunctionum nihil.

IV. OTNIT.

Codices bini, pap. 4to maj. No. 365 et 373. hic recentior, attamen lectionem saepe antiquiorem exhibet, columnis et strophis non tamen versibus distinctus. Ille vetustior, in versus nec tamen strophas sed sectiones majores divisus. Textum ex utroque collatum exhibeo.

1. Es wart ein buoch funden zuo Lunders in der stat ;
 Daz hett geschrift ein wunder, daran lag manig blat.
 Daz hettent die vbeln heiden in die erde vergraben ;
 Nu sullent ir von dem buoche vil guet kurtzwyle haben.
2. Der nu mit gantzer freude by kurtzwyle welle wesen, 5
 Der lafz ime von dem buoche beide, singen vnd(-e) lesen
 Von einem künige ryche, der hett Lamparter namen ;
 Vnd dorffte sich in dem lande der kronen nit (ge-)schamen.
3. Es wuhf in Lamparten ein kunig also rych,
 Es lebte in den zytten niergent fyn gelych 10
 Er was geheiffen Otnit, — der herre betudete das, —
 Die wyle das er lebte, das er gewaltig was.
4. Er fur gewaltiglich(-en) der kunig vnd fyn her,
 Die lant hett' er betwungen von dem gebirge vntz an daz mer.
 Die brochtent im fyn zinse, die selber warent do, 15
 Die muesten fere vorchten den kunig vnd fyn drow.
5. Noch rehtes kuniges wurde er fere noch tugenden rang ;
 Daz hülffent ime die synen, das er die lant betwang :
 Pruffen vnd(e) Berne, die warent im vndertan,
 Do dienten ime ab Garten zwen vnd funffzig man. 20

6. Von rehte man dem herren gap also hohen prys,
 Der eren was er milte, in sturmen was er wys;
 Zwölff mannes sterke hette der küene man,
 Do von diente im mit gewalte Rome vnd Lateran.
7. Also dem fursten iunge was wol gewahffen der lyp, 25
 Do rietent ime die synen: er solte nemen ein wyp,
 Die einem kunige ryche möchte wol behagen,
 Vnd ouch vber Lamparten die krone möchte tragen.
8. Do sprach der Lamparter: nu ratent myne man!
 Wo ich sie in dem lande aller turest muge han, 30
 Wo ich finde die juncfrowe, die mir gemesse sy,
 Vnd ich von irem kunne belybe aller schanden fry.
9. Do gingen sie zuo rate wol gen dry tagen,
 Do kundent sie dem kunig fur die wahrheit nit gefagen,
 Wo er funde die frowe, die er mit eren möchte nemen, 35
 Vnd das sie sich des alle nie mer dorfftent geschemen.

Strophae 3 et 5 desunt in Cod. No. 365. v. 9. cfr. Nibel. Lied: v. 5. sq. — 11. gravior parenthesis. 23. cfr. Nibel. L. v. 1363. wol zwelf manne sterke zuo sin felbes lip. 19. fortè Ruffen.

(*Sequitur e cap. II. Stroph. 19 seq. fabula de Otnido et Elberico nano, quent ille sub arbore dormitantem annuli matris ope invenit.*)

19. Do kam er in eine heide, in den Garten se,
 Do sprungent beidenthalben bluomen vnd der kle;
 Die vogel fusze fungen, ir gebrechte das was großz. —
 Er hette die naht gewachtet, des rytens in verdrofs.

20. Die sunne vber die berge vnd durch die wolken schein,
 Do schowete er vil rehte das golt vnd ouch den stein:
 Do sach er vber die heide das grüne grafz gewetten,
 Und mit vil kleinen füzzen einen smalen pfat getretten.
21. Dar folgete er nach zuo tale gen der steines want,
 Do er die grüne linde vnd den brunnen vant:
 Do schowet er den anger vnd der linden aft,
 Sie hette vff irem ryfe vil manigen werden gaft:
22. Die vogel lute sungent dar vff in wider stryt. —
 Ich bin geritten rehte, also sprach der kunig Otnit.
 Dez frowete sich syn hertze, do er die linde vant,
 Er erbeiffete von dem roffe nider vff das lant.
23. Do der Lamparter die linde wol gesach,
 Er begunde lachen: nuo horent, wie er sprach. —
 Es ging von einem bo(w)me nie so süfzer wint,
 Do sach er vnder die efte, do lag ein kleines kint.
24. Es hette sich vil vaste gefmucket in das grafz,
 Do entwifte der Lamparter nit leider wer es was;
 Es truog an synem lybe so ritterliche wat,
 Die in aller welte keines fursten kint hat.
25. Von golde vnd von gefteine was wol gezieret syn gewant.
 Do der das kint alleine vnder der linden vant:
 Wo ist nuo dyne muoter — sprach der kunig Otnit: —
 Dyn lyp gar vnbehuter vnder difem bo(w)me lit.
26. Du treift an dynem lybe so ritterlichü kleit,
 Getar ich dich nit wecken, wie bin ich so gar verzeit;
 Von rehtes kindes schone mag ich dir nit getuon,
 Nuo wolte got von himel, do werestu myn sun.

27. In eines Kindes messe bistu vier iare alt ;

Furte ich dich von hinnan, was hulfe mich der gewalt?
Ich hette syn wenig ere, sit nieman hütet dyn,
Wo ist nuo dyn muoter vil kleines kindelin?

28. Von golde vnd von gesteine warent syne kleider gar :

Do geschowete er vil gnote syn lyp vnd ouch syn har,
Do duchte in gar fohone syn lyp vnd ouch syn tach :
Do kam es von dem steine, das er es ligen sach.

